

РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ, ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН ЧИ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

Колодін Д. О.

Метою статті є аналіз головних напрямків реформування кримінального законодавства України щодо незаконного обігу зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв. Досліджено особливості реформування вітчизняного кримінального законодавства щодо відповідальності за незаконний обіг зброї.

Проведено аналіз сучасного стану та перспектив вдосконалення нормативно-правового регулювання обігу зброї, зважаючи на міжнародно-правовий досвід. Автор зазначає проблемні питання щодо теоретичного та практичного характеру нормативно-правового регулювання обігу зброї. Запропоновано комплекс заходів щодо його вдосконалення. Зокрема, увагу акцентовано на вимогах європейського законодавства щодо контролю за обігом зброї, які є обов'язковими для імплементації в національне законодавство країн-членів та країн-кандидатів на вступ до Європейського Союзу. Здійснено порівняльний аналіз положень українського та європейського законодавства, які стосуються категорій забороненої зброї та зброї, цивільний обіг якої є обмеженим, а також тлумачення основних положень законодавчих ініціатив Верховної Ради України, направлених на правове регулювання обігу зброї в Україні та проведено порівняння їх основних положень із положеннями правових актів Європейського Союзу. Автором на підставі проведеного дослідження висловлена власна позиція щодо реформування чинного законодавства у даному напрямку.

Ключові слова: реформування, кримінальне законодавство, незаконний обіг, зброя, бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої.

Kolodin D. O. Reforming the criminal legislation of Ukraine regarding the illegal circulation of weapons, ammunition, explosives or explosive devices

The purpose of the article is to analyze the main directions of reforming the criminal legislation of Ukraine regarding illicit trafficking in weapons, ammunition, explosives, or explosive devices. The author examines the peculiarities of reforming the national criminal

legislation on liability for illicit trafficking in weapons, ammunition, or explosives.

The author analyzes the current state and prospects for improving the legal regulation of arms trafficking, taking into account international legal experience. The author identifies problematic issues related to the theoretical and practical nature of the legal regulation of arms trafficking. The author proposes a set of measures to improve it. In particular, attention is focused on the requirements of European legislation on arms control, which are mandatory for implementation in the national legislation of the member states and candidate countries for accession to the European Union. A comparative analysis of the provisions of Ukrainian and European legislation relating to the categories of prohibited weapons and weapons whose civilian circulation is restricted is carried out. The author analyzes the main provisions of the legislative initiatives of the Verkhovna Rada of Ukraine aimed at legal regulation of arms circulation in Ukraine and compares their main provisions with the provisions of the EU legal acts. Based on the study, the author expresses his position on reforming the current legislation in this area.

Key words: reform, criminal law, illicit trafficking, weapons, ammunition, explosives, explosive devices.

Постановка проблеми та її актуальність. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека нормативно закріплені в Україні як найвища соціальна цінність. На основі цієї цінності визначається організація та розвиток суспільного та державного життя в Україні. Однією із необхідних передумов для належного функціонування та співжиття населення є забезпечення дієвих механізмів охорони громадської безпеки через регулювання обігу зброї.

Зокрема, чинним законодавством України чітко регламентовано порядок отримання дозволу на зберігання і використання зброї, а у випадку порушення цих вимог або використання зброї з метою завдати шкоди фізичній особі, інтересам суспільства або держави, - настають правові наслідки.

Кримінальним кодексом України (далі - КК України) передбачено відповідальності за злочини проти громадської безпеки. Водночас серед злочинів проти громадської безпеки особливе місце займають злочини, пов'язані із незаконним обігом зброї. Крім того, спостерігаються суттєві неузгодженості, обумовлені неоднозначністю доктринального тлумачення, так і законодавчою недосконалістю тлумачення понять щодо незаконного обігу зброї, бойових припасів тощо.

Також, в сучасних умовах збройного конфлікту, питання обігу зброї посідає особливе місце. Зокрема, з початком війни в цивільного населення все частіше з'являється незареєстрована зброя. А тому, постає питання додаткового регулювання обігу зброї цивільними особами в умовах воєнного стану та реформування кримінального законодавства України у цій сфері.

Вищевикладені обставини обумовлюють актуальність здійснення комплексного теоретичного дослідження незаконного обігу зброї, зокрема й спірних питань у його практичній кваліфікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У різні часи аналізу злочинів, що посягають на громадську безпеку, у тому числі і злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зброї та інших предметів, що становлять підвищену небезпеку для оточення, були присвячені праці багатьох вчених: Бондар В. С., Соколов О. С., Голубов В. В., Катеринчук І.П., Меркулова В.О., Береза Ю.М., Єфімов М.М., Кононець В.П., Новосад А.С., Пиріг І.В., Риб'янець С.А., Скок О.С., Соболь О.І., Чаплинський К.О., Черненко А.П., Шалгунова С.А., Шевченко Т.В., Шиян А.Г., Якушкін В.А., Павленко Л.М., Соколов О. С., Соловйова О.М., Ганжело В.О., Ченшова Н. В., Щербаковський М.Г., Андрєєв Д.В.

Метою цієї статті є аналіз особливостей та перспектив реформування кримінального законодавства щодо незаконного обігу зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв, розгляд перспектив реформування та розроблення рекомендацій з удосконалення законодавства про незаконний обіг зброї.

Виклад основного матеріалу. Чинних нормативно-правові акти передбачають можливість для усіх категорій громадян України, які досягли певного віку та не мають судимостей і медичних протипоказань, володіння та зберігання нарізної мисливської вогнепальної зброї за місцем проживання. Водночас згідно з ч.1 ст. 263 КК України, носіння, зберігання,

придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу, караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років. Що ж стосується гладкоствольної мисливської зброї, то тут передбачена адміністративна відповідальність.

Також кримінальна відповідальність передбачена у випадку носіння, виготовлення, ремонту або збуту кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу, згідно з ч. 2 ст. 263 Кримінального кодексу України.

Впровадження воєнного стану на території України зумовило реформування законодавства про обіг зброї. Так, 24 березня 2022 року Верховна Рада України внесла зміни до ч. 3 ст. 263 Кримінального кодексу України. Відтепер, за вчинення дій, передбачених ч.ч. 1 і 2 ст. 263 КК України, особа, яка добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої, не підлягає кримінальній відповідальності.

В той же час, існує необхідність неухильного дотримання законодавства України щодо поводження з вогнепальною чи холодною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами або вибуховими пристроями задля уникнення кримінальної відповідальності.

Це свідчить, що у відповідних вищезазначених діяннях особи відсутній склад кримінального правопорушення, передбаченого частинами 1 і 2 ст. 263 КК України.

Розглянемо дефініції понять, що містяться у статті 263 КК України детальніше:

1) зброя - вогнепальна переносна ствольна зброя; артилерійська і ракетна зброя; пристрій, вражаюча дія якого базується на використанні фізичних факторів. Інструкція, що затверджена наказом МВС від 21 серпня 1998 р. № 622 передбачає, що "вогнепальна зброя" - це зброя, яка призначена для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух у стволі та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані. У ст. 3 Протоколу ООН про вогнепальну зброю вогнепальною зброєю визнається будь-яка переносна ствольна зброя, яка спричиняє постріл та призначена або може бути легко пристосована для спричинення пострілу чи прискорення кулі або снаряду за рахунок енергії вибухової речовини, за винятком старовинної вогнепальної зброї або її моделей;

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

2) бойові припаси - предмети, призначені для здійснення пострілів з вогнепальної переносної ствольної, артилерійської зброї та ураження людини чи спричинення шкоди її здоров'ю або знищення чи пошкодження матеріального об'єкта (патрон у комплекті, постріл для гранатомета для вогнепальної переносної ствольної зброї; снаряд у комплекті для артилерійської зброї; ракети);

3) вибухова речовина - хімічна сполука або суміш таких речовин, що під дією певних зовнішніх впливів здатні до вибуху. Розрізняють три основні групи вибухових речовин:

а) ініціюючі - високочутливі до зовнішньої дії; їх вибух детонує бризантні та металеві речовини; до ініціюючих вибухових речовин відносять гримучу ртуть, азид свинцю, тенерес;

б) бризантні - ті, що вибухають під впливом ініціюючих речовин та здатні дробити, руйнувати предмети, що стикаються з ними; до бризантних вибухових речовин відносять гексоген, тен, тетрил, тротил, мелініт, пластид;

в) металеві - різні види порохів: чорний димний, бездимний піроксиліновий та нітрогліцеринів.

Згідно із п. 134.1 Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. № 622, термін «вибухові матеріали» (ВМ) об'єднує в собі два терміни - вибухові речовини та засоби ініціювання. У п. 3 Інструкції про поведження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, затв. наказом МВС України від 19 серпня 2019 р. № 691, міститься схоже визначення: вибухова речовина - хімічна речовина або суміш речовин, здатна під впливом зовнішніх дій до швидкого хімічного перетворення, що відбувається з виділенням великої кількості енергії, тепла та газоподібних продуктів;

4) вибуховий пристрій - спеціально виготовлений промисловим або саморобним способом пристрій одноразового застосування, який за певних обставин спроможний до вибуху з утворенням уражаючих факторів, обумовлених дією енергії хімічного вибуху вибухових речовин

(Інструкція про поведження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, затв. наказом МВС України від 19 серпня 2019 р. № 691).

5) вчинення дій, передбачених частиною першою або другою цієї статті, - йдеться про носіння, зберігання, придбання, передачу, збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу, а також про носіння, виготовлення, ремонт, збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу.

То ж, вищевказаний аналіз дефініцій понять «зброя», «бойові припаси», «вибухова речовина», «вибуховий пристрій» та інших дій дає змогу зрозуміти, за користування якою зброєю особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності.

Не менш важливим на даному етапі є реформування розуміння поняття «без передбаченого законом дозволу». Так, з ретроспективного аналізу можна зрозуміти, що Постановою Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» громадянам було дозволено набувати права власності на відповідну зброю, придбану ними з відповідного дозволу, що надається органами внутрішніх справ. З втратою чинності вищезазначених положень та набуттям чинності Цивільним кодексом України, фактично були скасовані норми, які би прямо регулювали порядок одержання дозволів громадянами на поведження зі зброєю. Зокрема, в той час інсувала думка, що держава не вправі застосовувати до особи процесуальний примус у вигляді кримінальної відповідальності за відсутність дозволу, передбаченого законом, поки немає закону, який передбачає отримання цього дозволу, а наявність підзаконних актів Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ України, зокрема, наказу МВС № 622 від 21.08.1998 року про затвердження відповідної Інструкції, не може свідчити про існування Закону України, яким передбачено порядок носіння холодної зброї як такого.

Зважаючи на реформування законодавства щодо обігу зброї в умовах воєнного стану на території України, Закон «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» від 3 березня 2022 р. № 2114-IX, що набрав чинності з 7 березня 2022 р., передбачає таке:

- у період дії воєнного стану громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства,

які на законних підставах перебувають на території України (цивільні особи), можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав, у тому числі отримати вогнепальну зброю і боєприпаси до неї відповідно до порядку та вимог, встановлених МВС України;

- цивільні особи зобов'язані здати отриману ними вогнепальну зброю і невикористані боєприпаси до неї до органів Національної поліції України не пізніше 10 днів після припинення або скасування дії воєнного стану в Україні. За порушення вимоги, передбаченої цією статтею, цивільні особи несуть кримінальну відповідальність.

Водночас, положення статті 328 Цивільного кодексу України, передбачає, що право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема із правочинів, і вважається набутим правомірною, якщо інше прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом.

Крім того, на даний час активно ведеться робота щодо подальшого реформування обігу зброї. Зокрема, пропонується впровадити Єдиний реєстр зброї, що дасть змогу громадянам отримувати майже всі державні послуги, пов'язані зі зброєю, через застосунок «Дія». Також Верховна рада України ухвалила у першому читанні законопроект про цивільний обіг зброї № 5708.

Висновки. В результаті дослідження напрямків реформування кримінального законодавства України щодо незаконного обігу зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв, зроблено наступні висновки:

1) відсутність дієвого правового регулювання обігу зброї в Україні створює сприятливі умови для розповсюдження незаконної вогнепальної зброї, що є потенційною загрозою для нашої держави, а також може негативно вплинути на міжнародну співпрацю з європейськими країнами. Відповідно, розробка та реалізація законопроектів, направлених на правове регулювання обігу зброї, є одним із найбільш пріоритетних завдань законодавчої влади України;

2) приєднання України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обороту вогнепальної зброї дало поштовх до реформування кримінального законодавства та сприяло протидії незаконному виготовленню та обороту вогнепальної зброї, її складових частин, та надалі дозволило впроваджувати зміни відповідно до наявної міжнародно-правової бази;

3) в умовах воєнного стану в Україні встановлено особливий режим поводження зі зброєю, що полягає у тому, що особи, які отримали вогнепальну зброю та боєприпаси на підставі Закону «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України», володіють такою зброєю правомірно і не можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за її придбання, а також носіння і зберігання. Що стосується її передачі чи збуту іншим особам, то відповідальність за такі дії також не може настати, якщо вони були обумовлені метою відсічі та стримуванні збройної агресії російської федерації чи інших держав.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2001 № 435-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон України від 03.03.2022 № 2114-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2114-20>
4. Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення: закон України від 23.12.2004 р. № 2288-IV. http://search.ligazakon.ua/_doc2.nsf/link1/T247100.html
5. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.09.2015 №222-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>
6. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування: Наказ Генерального прокурора від 30.06.2020 №299. <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
7. Положення про дозвільну систему: постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/576-92-p>
8. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 №2471-XII. http://search.ligazakon.ua/_doc2.nsf/link1/T247100.html
9. Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів : Інструкція, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.1998 р. № 622 з наступними

змiнами. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98/conv>

10. Бондар В. С., Соколов О. С. Проблемні питання обiгу нарізної мисливської вогнепальної зброї в Україні: шляхи вдосконалення нормативного регулювання. Електронне наукове видання “Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління”. № 6 (12). 2020. С. 75-89. <http://journals.maup.com.ua/index.php/expert/article/view/1806>

11. Голубош В. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України). Монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2020. 340 с. https://frk.in.ua/images/biblioteka/Збас_pravo/Holubosh-V_V_monohrafiya-2020.pdf

12. Катеринчук І.П., Меркулова В.О. Незаконний обiг зброї, бойових припасів або вибухових речовин: напрямки реформування кримінального законодавства. Південноукраїнський правничий часопис. 2017. Вип. 3. С. 29-35. <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2017/3/9.pdf>

13. Кримінальна відповідальність за незаконний обiг зброї. Ю.М. Береза, М.М. Єфімов, В.П. Кононець, А.С. Новосад, І.В. Пирiг, С.А. Риб'янець, О.С. Скок, О.І. Соболь, К.О. Чаплинський, А.П. Черненко, С.А. Шалгунова, Т.В. Шевченко, А.Г. Шиян, В.А. Якушкін. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2020. 364 с. http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2758/1/2020%20Монографiя_зброя_2020.pdf

14. Павленко Л.М. Характеристика об'єктивних ознак злочину, передбаченого ст. 263-1 Кримінального кодексу України. *Право і суспільство*. 2020. Вип. 2. Ч. 3. С. 51-58. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/2_2020/part_3/10.pdf

15. Соколов О. С. Перспективи реформування українського законодавства у сфері обiгу зброї

з урахуванням положень європейських правових актів. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. № 4 (88). С. 141-158. <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/883>

16. Соловійова О.М., Ганжело В.О. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права на зброю в Україні: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 64-70. <http://easternlaw.com.ua/uk/osoblive-administrativne-pravo/ganzhelo-v-o-administrativno-pravove-zabezpechennya-realizacii-prava-na-zbroyu-v-ukraini-problemi-ta-perspektivi>

17. Ченшова Н. В. Сучасний стан та перспективи вдосконалення нормативно-правового регулювання обiгу зброї й вибухових речовин. *Науковий журнал “Право і суспільство”*. № 1. 2016. С. 187-193. [http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=Ченшова%20H\\$](http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=Ченшова%20H$)

18. Щербаківський М.Г., Андрєєв Д.В. Розслідування незаконного обiгу зброї: монографія. Харків. 2021. 192 с. https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10934/Rozsliduvannia%2520nezakonnoho%2520obihu%2520zbroi_monohrafiia_Shcherbakovskiy_Andrieiev_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y

19. Щодо правових аспектів організації протидії незаконному обiгу вогнепальної зброї. Сайт національного інституту стратегічних досліджень. 2012. <http://www.niss.gov.ua/articles/969>

Колодін Д. О.,
orcid.org/0000-0001-6368-0849
кандидат юридичних наук, доцент,
декан факультету цивільної
та господарської юстиції
Національного університету
«Одеська юридична академія»